

## KARAKTERISTIK CARITA DETEKTIF *JARING KALAMANGGA* ANGGITANE SUPARTO BRATA LAN CARITA DETEKTIF *HOUSE OF SILK* ANGGITANE ANTHONY HOROWITZ (TINTINGAN SASTRA BANDHINGAN)

Sukma Satriani Rihadini Putri

Jurusan S1 Pendidikan Bahasa Daerah, Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Surabaya

[Putrimaulana8@gmail.com](mailto:Putrimaulana8@gmail.com)

### Abstrak

Novel *Jaring Kalamangga* lan novel *House of Silk* kalebu tuladha karya sastra kanthi *genre* detektif. Novel sepisanan sajrone panliten iki yaiku novel *Jaring Kalamangga* anggitane Suparto Brata. Novel iki asale saka tlatah Jawa. Suparto Brata nulis novel iki nggunakake basa Jawa. Novel sing kaloro ing panliten iki asale saka tlatah manca, mligine tlatah Inggris. Irah-irahan novel mau yaiku *House of Silk* anggitane Anthony Horowitz. Novel iki asline nggunakake basa Inggris, ananging wis kajarwakake ing basa Indonesia dening penerbit Noura Books. Ancangan kang digunakake sajrone panliten iki metodhe dheskriptif kualitatif. Panliten sastra kanthi tintingan sastra bandhingan iki nggunakake teknik maca *retroaktif*. Dhata sajrone panliten iki arupa tembung, ukara, paragraf, dialog antar paraga, wacana lan solah bawane paraga sajrone novel detektif *Jaring Kalamangga* lan *House of Silk*. Asile panliten njlentrehake yen novel *Jaring Kalamangga* lan *House of Silk* padha-padha njangkepi konvensi carita detektif. Paraga detektif Handaka sajrone carita detektif *Jaring Kalamangga* digambarake kanthi latar sosial budaya wong Jawa kang adiluhung. Paraga detektif Sherlock Holmes sajrone carita detektif *House of Silk* digambarake kanthi latar sosial budaya sing wis ora nuhoni sistem *victorian morality*. Konflik sajrone carita detektif *Jaring Kalamangga* lan *House of Silk* uga nduweni karakteristik dhewe-dhewe. Ing carita detektif *Jaring Kalamangga* dumadi konflik batin lan konflik sosial, dene ing novel *House of Silk* dumadi konflik batin, konflik sosial lan konflik fisik. Sing nyebabake dumadine konflik sajrone carita detektif *Jaring Kalamangga* yaiku bandha, katresnan lan dhendham. Dene motif kadurjana ing carita detektif *House of Silk* dijalari bab bandha, dhendham lan politik.

**Tembung wigati:** karakteristik, detektif, konvensi, konflik

### Abstract

Novel *Jaring Kalamangga* dan novel *House of Silk* termasuk salah satu contoh karya sastra bergenre detektif. Novel ini berasal dari daerah Jawa. Suparto Brata menulis novel ini menggunakan bahasa Jawa. Novel kedua dalam penelitian ini berasal dari Inggris. Judul novel tersebut yaitu *House of Silk* karya dari Anthony Horowitz. Novel ini sebenarnya menggunakan bahasa Inggris, tetapi sudah diterjemahkan dalam bahasa Indonesia oleh Noura Books. Metode penelitian yang digunakan dalam penelitian ini yaitu metode dheskriptif kualitatif. Dalam pengumpulan data, penelitian ini menggunakan teknik membaca *retroaktif*. Data dalam penelitian ini berupa kata, kalimat, paragraf, dialog antar tokoh, wacana dan tingkah laku tokoh dalam novel detektif *Jaring Kalamangga* dan *House of Silk*. Hasil penelitian menjelaskan bahwa cerita detektif *Jaring Kalamangga* dan *House of Silk* syarat konvensi cerita detektif. Tokoh detektif Handaka didalam cerita detektif *Jaring Kalamangga* digambarkan dengan latar sosial budaya masyarakat Jawa yang adiluhung. Sedangkan detektif Sherlock Holmes dalam novel *House of Silk* digambarkan dengan latar sosial budaya, masyarakat Inggris yang sudah tidak memegang sistem *victorian morality*. Konflik dalam cerita detektif *Jaring Kalamangga* lan *House of Silk* juga mempunyai karakteristik tersendiri. Dalam cerita detektif *Jaring Kalamangga* terdapat konflik batin dan konflik sosial, sedangkan dalam novel *House of Silk* terdapat konflik batin, konflik sosial lan konflik fisik. Yang menyebabkan terjadinya konflik di dalam cerita detektif *Jaring Kalamangga* adalah harta, dendam dan asmara, sedangkan yang menyebabkan konflik dalam cerita detektif *House of Silk* adalah harta, dendam dan politik.

**Kata Kunci:** Karakteristik, detektif, konvensi, konflik.

### PURWAKA

#### Lelandhesane Panliten

Ing jagade kasusastran ana sawijine wujud karya sastra arupa novel kanthi *genre* detektif. Miturut Welck lan Warren (2014:283) *genre* mujudake panglumpukane karya sastra kanthi teoritis adhedhasar wujud njabane karya sastra (matra utawa struktur tertamtu) lan wujud

njerone karya sastra (sikap, titi laras, tujuwan, isi lan pamaos). Carita detektif bisa ditegesi minangka carita ngenani kadurjanaan kang kasingit lan ana paraga detektif kang ngupayakake wudhare wewadi. Bab wewadi ing carita detektif kuwi nggambarake kanyatan sing durung kawiyak. Kadurjanaan sajrone carita detektif biyasané njalari anane rajapati.

Tembung detektif dhewe nduweni teges wong kang kajibah ngudhari kasus kanthi cara tartamtu. Pagaweyan dadi detektif iku bisa ditindakake dening anggota polisi, nanging uga bisa ditindakake dening pawongan kang nduweni kelantipan ngenani ilmu analisis kasus. Ngonceki kasunyatan sajrone kasus-kasus kadurjanan iku kalebu tugase detektif. Ing tugas kasebut detektif bakal njlentrehake kepriye lan kena apa kadurjanan kuwi ditindakake dening durjanane (Cawelti, 1976:87-88).

Panulise novel detektif nduweni karakteristik kang mligi, karakteristik kasebut anane konvensi sajrone carita detektif. Miturut Teeuw (1988:101) roman detektif minangka sawijine jinis sastra uga nduweni konvensi kang mligi kang kudu dimangerteni dening pamaos. Konvensi kasebut ndadekake carita detektif luwih nduweni greget misterine. Sajrone konvensi carita detektif ngrembug anane rajapati lan kunarpa, anane alibining paraga, anane detektif kang pinunjul, lan anane pangrembakane alur carita kang gilir gumanti. Sakabehe konvensi roman detektif mau ndadekake tuwuhe rasa kepengin weruhe pamaos tumrap alur carita sing kebak misteri. Anane kunarpa lan rajapati ndadekake carita detektif luwih narik kawigaten lan carita kasebut katon saya urip.

Sajrone carita detektif mesthi ana paraga detektife. Miturut Teeuw (1988:102) ing roman detektif kudu ana paraga detektif kang nduweni kelantipan lan kewasisan kang linuwih kanggo miyak wewadi. Saben detektif mesthi nduweni metodhe-metodhe tertamtu sing bisa mbiyantu tumrap kasus-kasus sing ditangani, tujuwane yaiku supaya nemokake bukti-bukti kadurjanan. Bukti-bukti sing dibutuhake bisa arupa barang lan bisa uga saka kesaksian para saksi lumantar *interogasi*. Detektif uga kudu pinter nyamar utawa ndhelikake jati dhirine tumrap masyarakat umum. Bab kasebut sejatine dienggo jaga-jaga supaya anggone nyidhik kasus ora konangan dening durjanane.

Sajrone karya sastra, konflik nduweni kalungguhan kang wigati tumrap panulisan carita mligine carita detektif. Konflik nduweni teges kadadeyan sing asipat ora nyenengake tumrap paraga-paraga sajrone carita (Meredith lan Fitzgerald sajrone Nurgiyantoro, 2007:122). Kahanan urip sarwa ruwet sajrone carita uga bisa nambahi rasa kepengin weruhe pamaos. Miturut Stanton (sajrone Nurgiyantoro, 2007:124) konflik kaperang dadi rong golongan : konflik *fisik* lan konflik batin, konflik *eksternal* lan konflik *internal*.

Masyarakat Jawa nduweni novel kanthi *genre* detektif, tuladhane novel kang irah-irahane *Jaring Kalamangga* anggitané Suparto Brata. Basa sajrone novel iki nggunakake basa Jawa. Suparto Brata wis kawentar minangka novelis carita detektif. Miturut Suwondo (2006:216) Suparto Brata asring maca roman tindak kadurjanan. Wacan-wacan tindak kadurjanan mau ndadekake Suparto Brata nulis roman detektif sing wis akeh cacahé.

Semono uga ing tlatah manca, Anthony Horowitz sawijine pengarang saka Inggris nulis novel detektif kanthi irah-irahan *House of Silk*. Pengarang anggone nulis novel *House of Silk* nggunakake basa Inggris. Yen

dijarwakake ing basa Jawa, tegesé tembung *House of Silk* yaiku omah sutra. Novel *House of Silk* uga wis dijarwakake ing basa Indonesia.

Akeh bab kang narik kawigaten kanggo diteliti saka kaloro novel detektif kasebut. Salah sawijine padha-padha nyaritakake kadurjanan ing sawijine pamarintahan. Yen dideleng saka irah-irahane novel detektif *Jaring Kalamangga* lan novel detektif *House of Silk* kaya nduweni bab kang padha yaiku mujudake papan panggonan kanggo njaring kurban. Irah-irahan novel *Jaring Kalamangga* wis bisa nggambarake kahanan kang sarwa ruwet kaya dene jaring sing digawe dening kalamangga kanggo njiret mungsuhé. Yen ana mungsuh sing kajiret karo jarring kuwi, dheweke bakal angel uwal saka jaringé sang kalamangga utawa durjanane. Semono uga karo novel kanthi irah-irahan *House of Silk*. Ukara *House of Silk* bisa ditegesi omah sutra. Yen dideleng saka tembung 'sutra' ana gegayutane karo kalamangga. Kalamangga bisa ngasilake jaring-jaring cikal bakale sutra. Jaring-jaring bisa dadi omah sastra lumantar campur tangane manungsa sing nggawe omah sutra kasebut. Tembung omah sutra ing novel *House of Silk* ditegesi bab kang kiwa, yaiku papan panggonan maksiat kanggo nindakake saresmi sing ora samestine. Dadi tembung jaring kalamangga lan omah sutra pada-pada dadi simbol kadurjanan sing kasimpen rapet sajrone jaring-jaring sing wis njiret mungsuh lan kurbane mlebu ing jerone.

Suparto Brata nganggit novel detektif *Jaring Kalamangga* nggunakake basa Jawa. Ing novel iki, Suparto Brata nyaritakake kadurjanan kasingit sing ana ing njerone pamarintahan NV. Kalamangga. Adib Darwan pimpinan NV. Kalamangga sing dikenal apik dening masyarakat pranyata sejatine gembong prampok sing ora kenal kamanungsan. Prampok sing ngrampas bandhane wong liya kanthi peksa lan ora sungkan-sungkan ngrampas nyawane kurban. Ora mung kuwi, Adib Darwan uga seneng ngrudapeksa wong wadon sing ayu-ayu. Kadurjanan kasebut njalari anane rajapati. Adib Darwan kasil mati diperjaya. Sejatine akeh wong kang kepengin ngerti patiné Adib Darwan, amarga tumindake Adib Darwan sing wis ora bisa diapura maneh. Saben paraga nduweni motif lan alibi dhewe-dhewe. Ing novel iki sing kadhapuk dadi detektif yaiku Handaka.

Latar Sosial ing novel iki yaiku latar sosial masyarakat Jawa kang wis mecaki jaman modern. Modernisasi masyarakat Jawa kasebut bisa dideleng saka pasrawungan wong lanang lan wong wadon sing ora ana watesé. Gedhung-gedhung sing digambarake uga wis modern, dudu omah-omah joglo kaya ing masyarakat Jawa jaman biyen.

Novel detektif *House of Silk* uga nyaritakake bab kadurjanan. Novel detektif iki dianggit dening Anthony Horowitz landitulis ing basa Inggris ananging wis dijarwakake ing basa Indonesia. *House of Silk* dhewe nduweni teges omah sutra. Ing novel *House of Silk* uga ana rajapati sing luwih anggegirisi gegayutan karo kadurjanan ing pamarentah nasional Inggris. Para durjana anggone mateni kurbane kaya dene mbeleh kewan. Ora kenal rasa welas asih tumrap bocah ciliklan wong wadon, yen dianggep mbebayani tumrap durjana sajrone

pamarentahan Inggris mesthi ditebas gulune, diremuk balunge. Paraga detektif ing novel *House of Silk* nduweni jeneng Sherlock Holmes.

Latar sosial sing digambarake ing novel *House of Silky* yaiku latar sosial masyarakat Inggris ing jaman modern. Obat-obatan terlarang kayata opium didol bebas. Ing kene Anthony Horowitz uga nyaritakake lageyane para bangsawan sing kebak bandha donya. Ora mung polisi, parabangsawan uga nduwe revolver utawa pistol kanggo njagani yen ana mungsuh. Novel iki nggambarake paraga-paraga kang nganut kabiasaan homoseksual karo bocah-bocah lanang sing isih cilik-cilik. Sing dadi dhalang tumindak homoseksual mau pastur pimpinan yayasan kang ngramut bocah-bocah lanang kasebut.

Bab kang narik kawigaten liyane ing novel detektif *Jaring Kalamanggalan* novel detektif *House of Silk* ngenani konflik sajrone carita. Novel detektif *Jaring Kalamangga* nggambarake konflik sosial lan konflik batin, banjur ing novel detektif *House of Silk* anggitané Anthony Horowitz gambaran konfliké luwih akeh, yaiku konflik fisik, konflik sosial lan konflik batin.

Paraga detektif sing ana ing novel *Jaring Kalamanggalan* novel *House of Silk* nduweni metodhe-metodhe mungkasi wewadi sing diadhepi. Detektif Handaka landetektif Sherlock Holmes padha-padha nduweni daya pangeling-eling kang dhuwur lan bakat introgasi kasus. Detektif Handaka lan Sherlock Holmes uga padha-padha pinter nyamar. Kanggo ngemban tugase, detektif Handaka nyamar dadi juru ketik ing NV. Kalamangga. Banjur detektif Sherlock Holmes anggone nyidik kasus uga nyamar dadi asisten dokter ing sawijine penjara, dheweke nyamar dadi asisten dokter sing *keterbelakangan mental*. Ana bab kang beda teka detektif Handaka lan Sherlock Holmes. Ing kene detektif Sherlock Holmes ora mung nyamar, saben nyidik kasus dheweke nggawa *revolver* (pistol), lan kadhang kala dheweke nggunakake jinis obat penenang yen lagi ora ana kasus, dene detektif Handaka ora nggunakake senjata kaya dene pistol lan ora nggunakake obat penenang.

Tulisan iki mujudake panliten kanthi tintingan bandhingan saka bab-bab kang narik kawigaten sajrone novel detektif *Jaring Kalamanga* lan novel detektif *House of Silk* kaya andharan mau. Kajian sastra bandhingan kuwi nganalisis kekurangan lan kaluwihan kaloro bab sing dibandhingake. Ing jagade sastra bandhingan, panliti paling sathithik mbandhingake rong objek karya sastra. Sajrone kajian sastra bandhingan dibutuhake syarat-syarat bandhingan, kayata bedane basa, bedane wilayah, bisa uga bedane politik. Miturut Crose (sajrone Endraswara, 2003:128) studi sastra bandhingan yaiku kajian kang arupa owah-owahane *eksplorasi* (*icissitude*), *alternation* (pergantian), pangrembakan (*development*), lan beda imbal balikeantarane rong karya utawa luwih. Panliten iki nduweni tujuwan: (1) Ngilangake panemu yen karya sastra nasional tertamtu luwih apik tinimbang karya sastra nasional liyane; (2) Mbiji mutu karya sastra saka negara-negara lan kaendahan karya sastra kasebut. Tulisan iki kepengin mbandhingake konvensi carita, gambaran konflik, lan pranata miyak wewadi.

## Underane Panliten

Ing ngisor iki dijlentrehake underane panliten sing dumadi saka lelandhesane panliten kasebut. Underane panliten kasebut kaya mangkene:

- 1) Kepriye konvensi utawa paugeran carita detektif sajrone carita detektif *Jaring Kalamangga* lan carita detektif *House of Silk*?
- 2) Kepriye gambaran konflik sajrone carita detektif *Jaring Kalamangga* lan carita detektif *House of Silk*?

## Tujuwan Panliten

Sajrone panliten iki nduweni tujuwan. Tujuwan kasebut diandharake ana ing ngisor iki:

- 1) Njlentrehake konvensi carita sajrone crita detektif *Jaring Kalamangga* lan carita detektif *House of Silk*.
- 2) Njlentrehake gambaran konflik sajrone carita detektif *Jaring Kalamangga* lan carita detektif *House of Silk*.

## Paedahe Panliten

Saka panliten iki dikarepake bisa migunani tumrap pamaos. Panliten iki kaajab bisa nambahi wawasan lan ngelmu ngenani jagade kasusastran, bisa aweh sumbangsih tumrap pangrembakane basa lan sastra mligine sastra bandhingan ing kasusastran Jawa.

Panliten iki uga migunani tumrap mahasiswa, amarga panliten iki bisa dadi bahan referensi kanggo nyinaoni sastra bandhingan ing kasusastran Jawa lan kanggo panliten sastra bandhingan sabanjure.

## Kajian Sastra Bandhingan

Tegese sastra bandhingan bisa dideleng saka bab kajian, bab sastra lan bandhingan. Kajian sastra bandhingan nganalisis kekurangan lan kaluwihan bab-bab sing dibandhingake. Bab kasebut salaras karo andharane Wellek lan Warren (2014:46) yen sastra bandhingan kuwi ngaji gegayutan antarane rong kasusastran utawa luwih. Yen dideleng saka bab bandhingan yaiku mbandhingake paling saithik rong objek karya sastra, ajrone kajian sastra bandhingan dibutuhake syarat-syarat bandhingan, kayata bedane basa, bedane wilayah, bisa uga bedane politik.

Sejatine syarat sajrone tintingan sastra bandhingan kudu nduweni objek sing dibandhingake, saliyané kuwi kudu ana metodhe tintingan sastra bandhingan, lan teori-teori sing digunakake. Objek kajian sastra bandhingan uga diandharake dening para ahli. Kayata sing diandharake dening Suripan Sadi Hutomo. Miturut Hutomo (1990:9-11) sing kalebu studi sastra bandhingan yaiku:

- (1) Mbandhingake rong karya sastra saka rong negara sing beda basane.
- (2) Mbandhingake rong karya sastra saka rong negara sing beda, ananging padha basane lan dialeke beda.
- (3) Mbandhingake rong karya sastra saka rong negara sing beda, ananging pengarangé saka negara sing padha.
- (4) Mbandhingake karya sastra sing dianggit dening sawijine pengarang nalika isih manggon ing negara kelairane lan nalika sawise pindhah.



- (5) Mbandhingake karya sastrane pengarang sing wis dadi warga negara liya (dudu negara kelairane) karo karya sastra pengarang negara liya.
- (6) Mbandhingake karya sastra sing ditulis sawijine pengarang nganggo basa dhaerah lan sing ditulis ing basa Indonesia, utawa ing basa manca liyane.
- (7) Mbandhingake rong karya sastra saka rong pengarang sing kewarganegaraane padha, nanging nulis ing basa manca sing beda.
- (8) Mbandhingake karya sastrane wong manca sing manggon ing sawijine negara karo karya sastra asli saka negara sing dienggoni.

### Konvensi Roman Detektif

Konvensi sajrone karya sastra nduweni kalungguhan kang wigati. Miturut Culler (sajrone Teeuw, 1988:103) konvensi mujudake dhasar kanggo mangerteni karya sastra tumrap pamaos. Gegayutan karo konvensi sastra, karya sastra nduweni struktur lan makna, konvensi kasebut nuntun pamaos supaya mangerteni struktur lan makna sajrone karya sastra.

Miturut panemue Teeuw (1988:101-102) konvensi roman detektif ana patangbab, yaiku: (1) Anane rajapati lan kunarpa; (2) Anane alibi saben paraga; (3) Anane detektif sing pinunjul; (4) Anane pangrembakaning alur.

Ana sawijine ahli sastra kang nyusun pola novel detektif klasik. Miturut Cawelti (1976:80) rumus carita novel detektif klasik yaiku ngrembug bab pangrembakane alur, tumindake saben paraga, watak-watak saben paraga lan latar carita.

### Konflik sajrone Karya Sastra

Sajrone karya sastra, konflik nduweni kalungguhan kang wigati tumrap panulisan carita mligine carita detektif. Konflik nduweni teges kadadeyan sing asipat ora nyenengake tumrap paraga-paraga sajrone carita (Meredith lan Fitzgerald sajrone Nurgiyantoro, 2007:122).

Kadadeyan lan konflik nduweni gegayutan kang raket. Wujud kadadeyan sajrone carita bisa arupa kadadeyan *fisik* lan batin. Miturut Stanton (sajrone Nurgiyantoro, 2007:124) konflik bisa diperang dadi rong bab : konflik fisik lan konflik batin, konflik *eksternal* lan konflik *internal*.

### Gambaran Latar Sosial Budaya

Latar sosial nuduhake bab kang nduweni gegayutan karo tumindak lan panguripane masyarakat ing sawijine papan panggonan sajrone karya fiksi. Tumindak lan panguripane masyarakat mau bisa arupa lageyane masyarakat, adat istiadat, kapercayan, pamikiran lan sapanunggalane. Miturut Nurgiyantoro (2007:235) latar sosial bisa nggambarake kahanan kedhaerahan, *local color*, maneka warna papan panggonan tertamtu lumantar panguripane masyarakat. Latar sosial budaya masyarakat kuwi dadi pangilon kapribadhe bangsa. Bab kang nduweni gegayutan raket karo latar sosial yaiku basa

dhaerah. Bab jenenge paraga uga nduweni gegayutan karo latar sosial.

### Lelandhesane Teori

Novel *Jaring Kalamangga* anggitané Suparto Bratalan novel *House of Silk* anggitané Anthony Horowitz iki mujudake sawijine carita kanthi *genre* detektif. Teori-teori kanggo nganalisis novel-novel kasebut kudu trep amarga teori bakal menehi arah panliti tumrap panliten. Ing panliten iki, tintingan sing digunakake dening panliti yaiku tintingan sastra bandhingan kang diandharake dening Hutomo yaiku karya sastra sing dibandhingake saka rong negara sing beda basane.

Sadurunge dhata dianalisis kanthi tintingan sastra bandhingan, luwih dhisik dianalisis bab konvensi carita detektif miturut teorine Teeuw. Miturut panemue Teeuw (1988:101-102) konvensi roman detektif ana patang bab, yaiku: (1) Anane rajapati lan kunarpa; (2) Anane alibi saben paraga; (3) Anane detektif sing pinunjul; (4) Ananepangrembakaning alur. Ing konvensi roman mligine bab detektif sing pinunjul nggunakake teorine Suwarni lan Widayati, banjur uga nggunakake teorine Hitchcock. Teori ahli loro-lorone mau bakal njlentrehake kahanan latar sosial budaya detektif Jawa lan detektif Inggris. Ing bab konvensi carita detektif mligine bab detektif kang pinunjul iki uga nggunakake teorine Joevana lan Suriasumantri. Miturut Joevana saben paraga detektif kudu nduweni keahliyan-keahliyan dadi detektif, kayata: (1) Nduweni daya pangeling-eling; (2) Setiti marang samubarang ing sakupenge; (3) Nduweni kabisan *ngintrogasi*; (4) Nduweni kabisan *negosiasi*; (5) Nduweni kaweruh ngenani hukum perundang-undangan sing lumaku; (6) Nduweni kabisan nganalisis kasus; (7) Nduweni teknik penyamaran. Analisis pranatane detektif miyak wewadi uga nggunakake teorine Suriasumantri ngenani metodhe penalaran *deduktif*. Miturut Suriasumantri (2005:48-49) *deduktif* sawijine pamikiran saka andharan kang asipat umum banjur didudut andharan kang luwih mligi.

Konvensi roman detektif mligine bab pangrembakane alur nggunakake gabungan teorine Tasrif lan Cawelti. Tasrif (sajrone Nurgiyantoro, 2007:149) merang alur dadi limang bab, yaiku : (1) *Situation*, isine bab iki ngenalake latar lan paraga-paraga sajrone carita; (2) *Generating circumstances*, ing bab iki kadadeyan-kadadeyan sing njalari anane konflik wiwit lumaku; (3) *Rising Action*, bab iki nggambarake kahanan carita sing ruwet. Ing bab iki konflik wis dumadi; (4) *Climax*, ing bab iki konflik wis ana ing puncak; (5) *Denouement*, ing bab iki sakabehe perkara bisa dionceki.

Pangrembakan alur ing carita detektif ndadekake rasa kepengin weruhe pamaos tumrap carita detektif luwih gedhe, pamaos dadi ngira-ira kepriye pungkasane carita detektif kasebut. Kahanan sing ora pesti lan dumadi terus-terusan gawe pamaos malah kepengin yen alur carita kasebut ngapusi dheweke (Teeuw, 1988:102). Ing bab alur iki Cawelti (1976:89-90) ngandharake yen klimak sajrone carita detektif dumadi nalika detektif ngumumake yen dheweke wis bisa ngonceki wewadi, banjur detektif njlentrehake apa sing njalari anane kadurjanan kadurjanan kasebut. Kasile detektif anggone ngonceki kasus dudu dadi pungkasane carita, bab kang biyasane mungkasi carita detektif ana ing tahap *peleraian*. Ing tahap iki durjana ngakoni tumindak kadurjanane.

Analisis sabanjure ing bab konflik nggunakake teorine Stanton. Miturut Stanton (sajrone Nurgiyantoro, 2007:124) konflik bisa diperang dadi rong bab: konflik fisik lan konflik batin, konflik *eksternal* lan konflik *internal*.

## METODHE

### Ancangan Panliten

Sajrone ancangan panliten iki bakal ditemtokake metodhe apa sing digunakake kanggo panliten kanthi tintingan sastra bandhingan. Ing panliten sastra bandhingan iki nggunakake metodhe dheskriptif kualitatif. Miturut Moleong (sajrone Jabrohim 2001:36) panliten kualitatif nduweni tujuwan mangun persepsi alamiah sawijine objek, dadi panliti bakal niti objek kanthi wutuh (*holistik*). Metodhe dheskriptif kualitatif wis trep karo tujuwane panliten kang njlentrehake asil bandhingan konflik minangka dadakan sajrone fiksi detektif novel *Jaring Kalamangga* lan *House of Silk*.

### Sumber Data

Sumber data sajrone panliten ditegesi minangka papan asale subjek data bisa dijupuk. Bab kasebut salaras karo sing diandharakening Arikunto. Miturut Arikunto (2006:129) sing dikarepake sumber data sajrone panliten yaiku asale subjek data sing dijupuk. Ing panliten sastra bandhingan iki, sumber datane novel detektif Jawa *Jaring Kalamangga* anggitane Suparta Brata lan novel detektif Inggris kanthi irah-irahan *House of Silk* anggitane Anthony Horowitz. Novel detektif *House of Silk* kasebut wis dijarwakake ing basa Indonesia.

### Data

Kegiatan panliten ora bisa uwal saka anane data minangka bahan utama saka pawarta kanggo menehi gambaran kang mligi tumrap objek panliten. Data mujudake kasunyatan sing asipat empirik tumrap kapentingan ngudhari prakara utawa mangsuli pitakonan

panliten. Miturut Arikunto (2006:128) Data mujudake cathetan sanyatane saka asile panliten. Data panliten dijupuk saka maneka warna sumber data sing dikumpulake, digunakake teknik sing wis dipilih nalika panliten ditindakake.

Data sing dikaji ing panliten iki arupa tembung, ukara, paragraf, dialog antar paraga, wacana lan solah bawane paraga sajrone novel detektif *Jaring Kalamangga* lan *House of Silk*. Data kasebut dadi pangarep bisa njlentrehake bab konvensi roman detektif, gambaran konflik sajrone kaloro novel detektif, pranatane detektif kanggo miyak wewadi lan sing pungkasan gegayutan novel detektif *Jaring Kalamangga* lan novel detektif *House of Silk* kasebut.

### Teknik Pangumpul Data

Panliten sastra kanthi tintingan sastra bandhingan iki nggunakake teknik maca *retroaktif*. Miturut Riffaterre (sajrone Jabrohim, 2001:12) teknik maca retroaktif, yaiku mbolan-mbaleni maca kanggo nggoleki maknane.

Ing panliten iki uga nggunakake teknik nyathet. Data-data sing wis ditemokake lan diwaca arupa tembung, ukara, paragraf, dialog antar paraga, wacana lan solah bawane paraga sajrone novel detektif *Jaring Kalamangga* lan *House of Silk*, banjur dicathet ing papansing wis disediyakake.

### Teknik Analisis Data

Data sing wis anabanjur dipilih lan dianalisis kanthi setiti, saengga antuk dudutan sing asipat objektif. Analisis data mujudake kegiatan kanggo njlentrehake data, kanthi tujuwan tertamtu. Analisis dhata diwiwiti kanthi cara nintingi sakabehane data saka maneka warna sumber (Moleong, 2005 : 247).

Miturut McDrury (sajrone Moleong, 2005 : 248) tahapan analisis data kualitatif kaya mangkene:

- (1) Maca / nyinaoni data, nandani tembung-tembung kunci lan pamikiran sing ana sajrone data.
- (2) Nyinaoni tembung-tembung kunci kasebut, banjur nemtokake tema-tema saka data kasebut.
- (3) Nulisake wujud tema-tema sing wis temu.

Sajrone panliten sastra bandhingan iki nggunakake maneka warna teknik nalika nindakake analisis data. Teknik-teknik kasebut yaiku teknik idhidentifikasi, teknik klasifikasi lan teknik analisis.

Langkah-langkah *operasional* sajrone panliten kang mbandhingake karakteristik novel detektif *Jaring Kalamangga* lan novel detektif *House of Silk* iki kaya ing kaca sabanjure:

- (1) Novel diwaca kanthi setiti.
- (2) Ngidhidentifikasi tembung-tembung lan ukara kang kalebu data panliten.

- (3) Data-data sing wis diidhidentifikasi banjur dikumpulake miturut bab kang dirembug.
- (4) Data sing wis dikumpulake banjur dianalisis lan dijlentrehake kanthi gamblang.

### Prosedur Panliten

Tahap-tahap panliten sastra bandhingan kang mbandhingake karakteristik novel detektif *Jaring Kalamangga* anggitane Suparta Brata lan novel detektif *House of Silk* anggitane Anthony Horowitz kaya mangkene :

#### 1) Tahap Persiapan

Ing tahap persiapan, panliti nindakake kegiatan sadurunge panliten. Kegiatan kasebut kayata nemtokake sumber data lan tintingan kanggo nintingi data, nemtokake irah-irahan panliten, nindakake telaah pustaka, lan nemtokake metodhe.

Kaya sing diandharake mau, ing tahap persiapan iki bab-bab sing kudu disiyapake yaiku:

#### (1) Nemtokake sumber data lan tintingan

Sumber data sing digunakake yaiku novel detektif *Jaring Kalamangga* anggitane Suparto Brata lan novel detektif *House of Silk* anggitane Anthony Horowitz, banjur kaloro novel detektif kasebut ditintingi adhedhasar tintingan sastra bandhingan.

#### (2) Nemtokake irah-irahan

Iraha-irahan ing tulisan iki yaiku Karakteristik Carita Detektif *Jaring Kalamangga* Anggitane Suparto Brata lan Carita Detektif *House of Silk* Anggitane Anthony Horowitz (TintinganSastraBandhingan).

#### (3) Nemtokake metodhe panliten

Ing panliten sastra bandhingan iki nggunakake metodhe dheskriptif kualitatif. Metodhe dheskriptif kualitatif kaajab bisa mujudake gegambaran bandhingan konvensi carita detektif, konflik kang dumadi sajrone carita, pranatane detektif nalika miyak wewadi lan gegayutan novel detektif *Jaring Kalamangga* lan *House of Silk*. Panliten iki uga nggunakake tintingan sastra bandhingan.

#### 2) Tahap Nindakake Panliten

Sawise data arupa tembung, ukara, paragraf, dialog antar paraga, wacana lan solah bawane paraga sajrone novel detektif *Jaring Kalamangga* lan *The House of Silk* dicathet, banjur data kasebut diolah utawa dianalisis adhedhasar underane panlitenkayata:

- (1) Konvensi carita sajrone carita detektif *Jaring Kalamangga* lan *House of Silk*.
- (2) Gambaran konflik sajrone carita detektif *Jaring Kalamangga* lan *House of Silk*.

#### 3) Tahap Panyampurnan

Tahap panliten kang pungkasan yaiku tahap panyampurna. Ing kene sing ditindakake yaiku nyusun

asil analisis data. Data-data sing wis dianalisis banjur direvisi sawise disarujuki dening dosen pembimbing.

### ASILE PANLITEN

#### Konvensi Carita Detektif

Miturut panemue Teeuw (1988:101-102) konvensi carita detektif ana patang bab, yaiku: (1) Anane rajapati lan kunarpa; (2) Anane alibine saben paraga; (3) Anane detektif sing pinunjul; (4) Anane pangrembakan alur carita kang gilir gumanti.

Andharan sajangkepe ngenani konvensi carita detektif ing carita detektif *Jaring Kalamangga* anggitane Suparta Brata lan carita detektif *House of Silk* anggitane Anthony Horowitz kaya mangkene.

#### (1) Rajapati lan Kunarpa

Rajapati minangka sawijine tindak kadurjanan sing nyalahi kodrate Gusti Pengeran, amarga sengaja ngilangi nyawane liyan kanthi cara sing anggegirisi. Biyasane wong sing nindakake rajapati kuwi sebabe ana rasa dhendham sajrone ati, durjana mau kepengin males ukum marang wong sing wis nglarani utawa gawe mangkel atine. Ing novel *Jaring Kalamangga* nyaritakake kadadeyan rajapati kaya ing pethikan carita ngisor iki.

“Handaka nggawa lampu menyang njaba.Wong kang dadi kurban rajapati gumlethak sangarepe lawang kamare Tinuk, rada keprenah sabrang ruwangan karo lawang kantor.Akus getih. Gulune lan raine tatu tilas bacok-bacokan. Lan gamane wujud arit pancor gumlethak sacedhake kono....” (*Jaring Kalamangga*, 2007, kaca.172)

Ing Pethikan mau Suparta Brata nggambarake yen Handaka, detektif kang nyaru dadi juru ketik ing NV. *Kalamangga* metu menyang njaba nggawa lampu senter amarga keprungu swarane Pitirin sing jerat-jerit yen ana rajapati. Nalika Handaka marani papan panggonan rajapati dheweke nemokake kurban rajapati gumlethak sangarepe lawang kamare Tinuk.Kahanan kurban rajapati mau nggegirisi banget. Awake kurban adus getih, banjur gulu lan raine kebak tatu tilas bacokan. Ing sacedhke kurban uga ditemokake gaman arupa arit pancor, yen dideleng saka tilase tatu wis mesthi yen arit pancor kasebut dadi piranti kanggo merjaya kurban.

Semono uga novel *House of Silk*, novel iki uga nggambarake kadadeyan rajapati lan anane kunarpa. Ing ngisor iki ana pethikan carita ngenani bab kasebut.

“Bocah itu telah dipukuli secara brutal. Tulang-tulang rusuknya hancur, juga lengan, kaki, dan semua jari tangannya .ketika melihat semua cedera mengerikan itu, aku langsung tahu kalau pukulan-pukulan itu dihujamkan secara metodis, satu persatu. Dan kematian, bagi Ross Dixon merupakan satu terowongan



panjang penderitaan. Akhirnya, pada akhir dari semua itu, tenggorokannya telah digorok sebegitu buasnya hingga kepalanya nyaris terpisah dari lehernya....” (*House of Silk*, 2012, kaca. 120)

“Bocah kuwi digepuki kanthi brutal. Balung-balung igane remuk, semono uga lengen, sikil lan kabeh driji tangane. Nalika ndeleng kahanan kang anggegirisi kuwi, aku langsung ngerti yen durjanane nggepuki Ross Dixon kanthi metodhis. Pati, tumrape Ross Dixon dadi trowongan panyiksan sing dawa. Pungkasane, gulune digorok nganti siraha arep ucul saka gulune....” (*House of Silk*, 2012, kaca. 120)

Ross Dixon salah sawijine anggota Laskar Jalanan sing ngewangi Sherlock Holmes nyidhik wong lanang nyalawadi sing tiwas kanthi kahanan anggegirisi. Sadurunge tiwas, Ross Dixon katon ndelikake bab kang wigati banget saka Sherlock Holmes. Tiwase Ross Dixon dadi dalan tumuju kasus sing gedhe banget lan nduweni gegayutan karo pamarintahan Inggris. Pethikan carita kasebut nuduhake kahanan anggegirisi kunarpane Ross Dixon. Durjana sing mrejaya Ross Dixon ora kenal rasa kamanungsan, Ross Dixon kuwi bocah lanang isih cilik, ananging uripe kebak cecoban. Dheweke mati kanthi cara sing gawe ati miris. Iga, lengen, sikil lan driji-drijine remuk. Panyiksan tumrap Ross Dixon ora mung teka kono wae, ing pungkasan tumekane pati, gulune digorok dening durjana. Kahanan awake Ross Dixon wis kaya ora rupa manungsa. Saliyane remuk balunge, siraha Ross Dixon uga arep ucul saka ragane.

Andharan lan tabel ngenani rajapati lan kunarpa mau njlentrehake yen carita detektif *Jaring Kalamangga* lan *House of Silk* padha-padha nyaritakake anane rajapati lan kunarpa. Kadurjanan rajapati sajrone novel-carita detektif kasebut dumadi ing lingkungan pamarintahan, yen carita rajapati sajrone novel *Jaring kalamangga* ing lingkungan pamarintahan perusahaan dagang NV. Kalamangga, dene carita rajapati ing novel *House of Silk* ing lingkungan pamarintahan nasional Inggris.

## (2) Alibi

Alibi mujudake sawijine bukti nalika kadurjanan ditindakake, paraga sing didakwa dadi durjana ana ing papan panggonan liya lan ora ana sambung rakete karo kadurjanan sing wis lumaku. Alibi ndadekake anane rasa mangu-mangu ngenani watak saben paraga (Teeuw, 1988:102).

Ing carita detektif *Jaring Kalamangga*, paraga sing kacubriyani dadi durjana uga nduweni alibi. Paraga kang kacubriyani dadi durjana lan nduweni alibi ing kasus iki yaiku Tashudin. Tashudin kacubriyani dadi durjana amarga ing sandhinge kurban rajapati gumlethak

gaman arit pancor. Gaman arit pancor kasebut duweke Tashudin sing mberot saka pakunjaran Lowok Waru. Tashudin minangka paraga sing kawentar dadi pendhekar arit pancor saka Probolingga, ananging kabisane dheweke nggunakake arit pancor ora kanggo bab sing becik. Bab kasebut bisa dideleng ing pethikan ngisor iki.

“Huh?! Adib Darwan???! Mati dibacok ..., arit pancor ...! Genah pokale Tashudin iki! (*Jaring Kalamangga*, 2007, kaca.172)

Pethikan ing ndhuwur mujudake andharan saka Aip Inspektur Cahyadiwangga yen Adib Darwan iku mati dibacok arit pancor dening Tashudin. Inspektur Cahyadiwangga nduweni panemu kaya mangkono amarga Tashudin kawentar dadi gembong kecu lan pendhekar arit pancor sing ucul saka pakunjaran Lowokwaru.

Sajrone panyidhikan detektif Handaka njlentrehake alibine Tashudinkaya pethikan carita ngisor iki.

“Ora susah dipriksa ndhuwur kana, Mas! Kurang wigati. Aku wis ngerti yen Tashudin ora bakal ndhelik neng kana! Mau bengi dheweke wis diculake dening Adib Darwan. Wis ngaku sapa sing ngongkon nyidra Adib Darwan! Tashudin banjur diluwari saka cancangan lan malah ganti disambat mateni wong sing kongkonan iku!” (*Jaring Kalamangga*, 2007, kaca.173)

Miturut analisis detektif Handaka ing pethikan carita mau, Tashudin wis ora ngincim Adib Darwan maneh. Adib Darwan wis ngeculake dheweke wingi bengi sadurunge ana kadadeyan rajapati. Tashudin pancen wiwitane ngincim nyawane Adib Darwan. Dheweke kepengin merjaya Adib Darwan amarga oleh perintah saka Muin Jinnga musuhe Adib Darwan. Adib Darwan ngeculake Tashudin amarga Tashudin wis ngakoni kabeh lan Adib Darwan bali mrintah Tashudin supaya nemoni Muin Jinnga banjur merjaya dheweke.

Ing carita detektif *House of Silk* uga ngandharake anane alibine paraga. Andharane detektif Sherlock Holmes ngenani alibine paraga dumadi ing kasus rajapatine wong lanang nyalawadi kang dinuga Keelan O'Donaghue. Keelan O'Donaghue mono paraga sing kepengin males dhendham marang Edmund Carstairs amarga tiwase kakangane nalika kadadeyan tembak-tembakan karo agen Pinkerton kongkonane Edmund lan Stillman. Edmund lan Stillman kepengin nangkep geng Topi Pet saperlu males ukum amarga geng Topi Pet wis ngrampok kreta tumuju Boston lan ngrusak karya seni pesenane Stillman saka galerine Edmund. Paraga kang kacubriyani dadi durjana yaiku Edmund Carstairs.

Miturut Inspektur Lestrade, Edmund Pantes dicubriyani dadi durjana amarga dheweke kepengin uripe tenang ora diteror wong lanang nyalawadi maneh. Ing kaca sabanjure ana pethikan carita sing njlentrehake bab kasebut.

*“Yah tersangka yeng paling jelas adalah Edmund Carstairs sendiri.”*  
(*House of Silk*, 2012, kaca. 88)

*“Yah sing jelas durjanane yaiku Edmund Carstairs dhewe.”* (*House of Silk*, 2012, kaca. 88)

Pethikan carita mau minangka andharane Inspektur Lestrade ngenani durjana sing niwasake wong lanang nyalawadi. Edmund nduweni motif mrejaya wong lanang sing kaduga Keelan O'Donaghue amarga dheweke rumangsa uripe ora ayem nalika wong lanang kasebut nyebar terror marang dheweke.

Nanggepi dakwaane Inspektur Lestrade, detektif Sherlock Holmes banjur ngandharake alibine Edmund Carstairs. Bab kasebut ana ing pethikan carita ing ngisor iki.

*“Tetapi Mr. Carstairs sedang bersama kami ketika pembunuhan itu terjadi. Juga, setelah menyaksikan reaksinya ketika menemukan mayat itu, kurasa dia tidak akan punya tekad atau keberanian untuk menghujamkan sendiri pisau itu. Lagipula dia tidak tahu dimana korbannya tinggal....”* (*House of Silk*, 2012, kaca. 88)

*“Ananging Tuwan Carstairs lagi karo kita nalika dumadine rajapati. Semono uga sawise ndeleng reaksi nalika nemokake kunarpa kuwi, dakrasa dheweke ora nduwe niat utawa wani nyudukake glathi kuwi. Lan dheweke ora mangerteni papan panggonane kurban....”* (*House of Silk*, 2012, kaca. 88)

Pethikan mau mujudake andharane Detektif Sherlock Holmes ngenani alibine Tuwan Carstairs. Miturut Sherlock Holmes, nalika dumadi kadadeyan rajapati, Tuwan Carstairs lagi karo dheweke lan Dokter Watson. Dadi ora mungkin yen Carstairs mrejaya wong lanang kasebut, amarga dheweke ora mangerteni papan panggonan wong lanang nyalawadi kasebut. Yen ndeleng saka reaksi Carstairs nalika ndeleng kunarpane wong lanang nyalawadi mau, ora mungkin dheweke wani mrejaya kanthi cara nyuduk glathi ing gulune kurban.

Saka andharan-andharan mau bisa kadudut yen carita detektif *Jaring Kalamangga* anggitane Suparta Brata lan carita detektif *House of Silk* anggitane Anthony Horowitz wis njangkepi syarat nomer loro konvensi carita detektif yaiku anane alibine saben paraga. Paraga sing nduweni alibi sajrone kasus rajapati ing novel *Jaring Kalamangga* yaiku Tashudin. Ing carita detektif *House of Silk* paraga sing kajiret kasus rajapati lan

nduweni alibi mung saparaga, paraga kasebut jenenge Tuwan Edmund Carstairs.

Anane alibi saben paraga kang kadakwa dadi durjana rajapati ing carita detektif *Jaring Kalamanggalan* carita detektif *House of Silk* ndadekake wewadi sing kasingit sajrone carita luwih narik kawigaten. Panulis ngejak pamaos supaya melu mikir sapa durjana sing sabenere ing kasus rajapati Adib Darwan sajrone carita detektif *Jaring Kalamangga* lan kasus rajapatine wong lanang nyalawadi kang kaduga Keelan O'Donaghue ing carita detektif *House of Silk*.

### (3) Detektif sing Pinunjul

Sajrone carita detektif mesthi nduweni paraga sing dadi punjere carita, paraga kasebut ora liya sing kadhapuk dadi detektif sing tugase ngonceki wewadi. Cawelti (1976:96) ngandharake yen paraga detektif nduweni ciri *eksentrik*, lantip lan njaga jarak karo lingkungane saperlu ndelikake idhentitase.

Ing carita detektif *Jaring Kalamangga* ana paraga detektif sing pinunjul nalika ngonceki wewadi. Paraga detektif sing dicritakake Suparta Brata ing novel iki jenenge detektif Handaka. Ing ngisor iki ana pethikan carita sing ngandharake paraga kanthi jeneng Handaka.

*“.... Percayaa, pagaweanku, pengasilanku pancen mung dadi detektif ngene. Ayo prekara ing omah kalamangga iki diurus bebarengan. Iki layang-layang lisensiku bab dadi detektif. Iki kartu detektifku. Iki sertipikat saka Komisaris Besar Satitinata ing Surabaya yen aku pareng ngurusi bab-bab kadurjanan ing tlatah wilayahe....”* (*Jaring Kalamangga*, 2007, kaca.166-167)

Pethikan carita mau mujudake andharane Handaka ngenani jati dhirine. Ing pethikan kasebut Handaka njlentrehake sapa sejatine dheweke marang Inspektur Inspektur Cahyadiwangga. Handaka ngandharake yen dheweke kuwi mono detektif. Layang-layang lisensi saka Komisaris Besar Satitinata ing Surabaya sing njlentrehake yen dheweke iku detektif uga didudohake marang Inspektur Cahyadiwangga. Handaka uga ngajak Inspektur Cahyadiwangga supaya ngonceki kanyatan sajrone kadurjanan sing dumadi ing NV. Kalamangga.

Paraga detektif Handaka uga kalebu paraga sing nduweni tata krama. Bab kasebut ana ing pethikan carita ngisor iki.

*“Kula nampi serat punika. Yen mupakat kula kedah sowan mriki dinten Senen tanggal 31 Januari 1966.”* (*Jaring Kalamangga*, 2007, kaca.166-167)

Pethikan carita mau nggambarake kahanan nalika Handaka nemoni Pak Sanggar amarga antuk layang saka Pak Sanggar supaya nemoni dheweke yen Handaka mupakat karo isi surate. Pak Sanggar njaluk supaya



Handaka nyaru dadi juru ketik lan ngawat-awati Tinuk Gayatri sasuwene dheweke dolan ing NV. Kalamangga. Nalika nemoni Pak Sanggar Handaka nuduhake nyen dheweke iku wong Jawa kang adiluhung lan nduweni tata krama. Nalika cecaturan karo Pak Sanggar dheweke nggunakake basa krama amarga dheweke ngormati Pak Sanggar kang umure luwih tuwa tinimbang dheweke.

Ing novel *House of Silk* uga ana paraga sing kadhapuk dadi detektif. Detektif lantip kasebut nduweni jeneng Sherlock Holmes. Andharan ngenani Detektif Sherlock Holmes ana ing pethikan carita ing ngisor iki.

*“Mr. Sherlock Holmes! Anda membuat kami merasa sangat terhormat. Tentu saja saya sudah membaca semua tindak kepahlawanan Anda, Pak. Detektif paling hebat di seluruh negeri, di sini di Chorley Grange! ....” (House of Silk, 2012, kaca.101)*

*“Mr. Sherlock Holmes! Panjenengan gawe kita kabeh ngrasa kinurmat. Aku pancen wis maca sakabehane tindak kasatriyane Panjenengan, Pak. Detektif paling misuwur ing sakabehane Negara, ing kene ing Chorley Grange!....(House of Silk, 2012, kaca.101)*

Pethikan carita mau nuduhake andharane Pendeta Charles Fitzsimmons sing ngakoni kalantipane Detektif Sherlock Holmes. Pendeta Charles Fitzsimmons seneng banget amarga sekolah Chorley Grange sing dipimpin dheweke ditekani detektif paling misuwur ing Negara Inggris yaiku Detektif Sherlock Holmes.

Sherlock Holmes lunga menyang sekolah Chorley Grange saperlu nyidhik kasus rajapati sing niwasake Ross Dixon. Dheweke kepengin mangerteni sapa sejatine Ross Dixon lan apa gegayutane patine Ross Dixon karo sekolah Chorley Grange lan Omah Sutra.

Detektif Sherlock Holmes kalebu paraga sing seneng ngonsumsi psikotropika. Bab kasebut dijlentrehake ing pethikan carita ngisor iki.

*“....Aku bisa tau kalau dia tergoda kokain cair yang merupakan kebiasaan terburuknya itu. Akan membantu jika dia menggarap sebuah kasus....”(House of Silk, 2012, kaca.367)*

*“....Aku weruh yen dheweke kepengin nggunakake kokain sing kalebu lageyan eleke. Bisa mbiyantu yen dheweke lagi nangani kasus....”(House of Silk, 2012, kaca.367)*

Pethikan carita mau nuduhake lageyane Sherlock Holmes sing wis ora nuhoni sistem *Victorian morality* sing ora mbenerake anane obat-obat psikotropika. Sherlock Holmes asring nggunakake obat-obatan

psikotropika jinis kokain nalika nyidhik kasus, tujuwane supaya nambahi kakuwatane lan ora duwe rasa kesel.

Saka andharan mau bisa kadudut yen carita detektif *Jaring Kalamangga* lan carita detektif *House of Silk* padha-padha nduweni paraga detektif kang pinunjul. Paraga detektif ing novel *Jaring Kalamangga* jenenge Handaka, dene paraga detektif ing novel *House of Silk* jenenge Sherlock Holmes.

Paraga detektif Handaka sajrone carita detektif *Jaring Kalamangga* digambarake kanthi latar sosial budaya wong Jawa kang adiluhung, nduweni sopan santun lan subasita. Dene paraga detektif Sherlock Holmes sajrone carita detektif *House of Silk* digambarake kanthi latar sosial budaya sing wis ora nuhoni sistem *victorian morality*, amarga ing kene paraga Sherlock Holmes digambarake seneng ngonsumsi psikotropika.

#### (4) Pangrembakane Alur Carita

Alur mujudake unsur karya fiksi sing paling wigati. Miturut Tasrif (sajrone Nurgiyantoro, 2007:149) tahapan-tahapan alur karya fiksi kaperang dadi limang bab: (1) *Situation*; (2) *Generating circumstances*; (3) *Rising Action*; (4) *Climax*; (5) *Denouement*. Cawelti (1976:89-90) ngandharake yen kasile detektif anggone ngonceki kasus dudu dadi pungkasan carita, bab kang biyasane mungkasi carita detektif ana ing tahap *peleraian* nalika durjana ngakoni tumindake.

Novel *Jaring Kalamangga* nduweni alur campuran. Ing ngisor iki ana pangrembakane alur carita detektif *Jaring Kalamangga* adhedhasar gabungan panemune Tasrif lan Cawelti.

##### a. *Situation*

Ing tahap *situation* pengarang wiwit ngenalake kahanan latar lan paraga sajrone carita marang pamaos. Kadadeyan-kadadeyan sing kalebu *babsituation* yaiku:

- 1) Handaka nemoni wong sing ngirim layang marang dheweke ing NV. Kalamangga.
- 2) Handaka tepungan karo Pak Sanggar sing ngirim dheweke layang.
- 3) Sanggar mbutuhake pitulungan Handaka supaya ngawat-awati Tinuk kanthi cara nyaru dadi juru ketik.
- 4) Handaka bali marani wisma kalamangga kanthi sesidhemane.
- 5) Handaka nyaru dadi juru ketik.
- 6) Handaka methuki Pak Sanggar lan Direktur NV. Kalamangga Adib Darwan.
- 7) Handaka ditepungake karo nyonya Adib Darwan.
- 8) Handaka rumangsa yen pasrawungan ing NV. Kalamangga sing kebak sandhiwara.
- 9) Handaka nduwe panemu yen akeh tindak kadurjanan sing dumadi ing NV. Kalamangga
- 10) Handaka wiwit nyidhik kadurjanan sing dumadi ing NV. Kalamangga.
- 11) Handaka weneh pitakonan marang Pak Sanggar ngenani samubarang ing NV. Kalamangga.

- 12) Pak Sanggar kaget nalika pitakone Handaka tumuju marang arit pancor.
- 13) Handaka wis ngerti pucuk-pucuke prekara sajrone NV. Kalamangga.
- 14) Sawise nyetitekake kahanan papan panggonan sakupenge NV. Kalamangga, Handaka banjur golek katrangan ngenani sapa wong sajrone NV. Kalamangga sing nduwe arit pancor marang Mbok Gin.
- 15) Mbok Gin mangsuli yen sing biyasane gawa gaman kayata arit kuwi tukang kebon ing NV. Kalamangga, yaiku Ajis kang kaon kaya priyayi.

b. *Generating circumstances*

Ing tahap *Generating Circumstances* kadadeyan-kadadeyan sing njalari anane konflik wiwit lumaku. Kadadeyan-kadadeyan kasebut kayata :

- 1) Muin Jinnga karo Adib Darwan tau sekuton nglumpukake bandha sarana tumindak nista.
- 2) Muin Jinnga mlebu pakunjaran.
- 3) Adib Darwan ora mbelani sekutone.
- 4) Muin Jinnga nagih saperangan bandha sing dadi duweke marang Adib Darwan.
- 5) Adib Darwan nyidrani Muin Jinnga nganti arep tumeka ing pati.
- 6) Adib Darwan ngapusi Pitrin yen tunangane Pitrin sing jenenge Dhokter Ajis wis tiwas ing paprangan.
- 7) Adib Darwan ngrabi Pitrin kanthi cara apus-apus.
- 8) Pak Sanggar kuwatir yen Tinuk Gayatri nemoni bebaya nalika ana ing NV. Kalamangga.

c. *Rising Action*

Ing tahap *rising action* konflik sing dumadi saya ruwet. Kadadeyan ing tahap rising action kayata:

- 1) Tuwan Senggana (Muin Jinnga) awèh prentah marang Tashudin supaya mrejaya Adib Darwan.
- 2) Tashudin nyoba mrejaya Adib Darwan kanthi cara mbacok dheweke nggunakake arit pancor.
- 3) Tashudin kasoran ora bisa mrejaya Adib Darwan.
- 4) Adib Darwan nyencang Tashudin ing loteng.
- 5) Adib Darwan ngeculake Tashudin kanthi syarat kudu bisa bali mrejaya Muin Jinnga.
- 6) Tinuk Gayatri dirudapeksa dening Adib Darwan
- 7) Dhokter Ajis nyaru dadi tukang kebon ing NV. Kalamangga kanthi jeneng Ajis.
- 8) Ajis ngejak Pitrin lunga adoh saka NV. Kalamangga.
- 9) Pitrin ora nyarujuki panjaluke Ajis amarga wedi karo degsiyane Adib Darwan.
- 10) Adib Darwan ditemokake tiwas kanthi kahanan dibacok gulune.
- 11) Bukti gaman arit pancor ditemokake dening pulisi ing papan kadadeyan perkara.
- 12) Pulisi nemokake tlacak sandhal merk Asahi Jepang.

d. *Climax*

Cawelti (1976:81) ngandharake yen klimaks sajrone carita detektif dumadi nalik detektif ngumumake yen dheweke wis bisa ngonceki wewadi, banjur detektif njlentrehake apa sing njalari anane kadurjanan kadurjanan kasebut. Salaras karo andharane Cawelti, kadadeyan sing dadi klimakse carita detektif *Jaring Kalamangga* yaiku:

- 1) Handaka awèh prentah marang pulisi supaya ngamanake Pak Sanggana sing lagi karo Tashudin.
- 2) Pak Sanggar mlebu nyangking lampu gaspom sajak kesusu sambat tangane kepanasan.
- 3) Handaka cubriya karo tumindake Pak Sanggar, amarga lampu gaspom ora panas babar pisan.
- 4) Handaka awèh perintah marang pulisi supaya ngamanake Pak Sanggar.
- 5) Handaka njlentrehake motife Pak Sanggar mrejaya Adib Darwan.

e. *Denouement*

Ing tahap *denouement* iki wewadi sing sajrone konflik-konflik bisa dionceki. Cawelti (1976:89-90) ngandharake yen kasile detektif anggane ngonceki kasus dudu dadi pungkasan carita, bab kang biyasane mungkasi carita detektif ana ing tahap *peleraian*. Ing tahap iki durjana ngakoni tumindak kadurjanane. Kadadeyan-kadadeyan sing kalebu ing tahap iki yaiku:

- 1) Muin Jinnga ngakoni yen ngongkon Tashudin malesne dhendhame marang Adib Darwan kanthi cara mrejaya Adib Darwan.
- 2) Tashudin ngakoni yen antuk perintah saka Muin Jinnga mrejaya Adib Darwan ananging dheweke ora kasil nindakake tugas kasebut.

Carita detektif *House of Silk* nggunakake alur campuran, alur kasebut padha karo sing digunakake ing carita detektif *Jaring Kalamangga*. Ing ngisor iki ana pangrembakane alur carita adhedhasar gabungan panemune Tasrif lan Cawelti.

a. *Situation*

Ing tahap situation iki penulis wiwit ngenalake paraga-paraga lan latar sajrone carita marang pamaos. Kadadeyan-kadadeyan kang kalebu tahap situation ing novel *House of Silk* yaiku:

- 1) Watson kelingan kahanan nalika nemoni Sherlock Holmes ing pungkasan wulan November taun 1890.
- 2) Watson ngirim telegram marang Sherlock Holmes yen dheweke bakal manggon saomah maneh karo Sherlock Holmes kang sawetara wektu.
- 3) Nyonya Hudson nggawekake roti scone kanggo Sherlock Holmes lan Watson.
- 4) Tuwain Edmund Carstairs nemoni Sherlock Holmes.
- 5) Tuwan Carstairs njaluk tulung marang Sherlock Holmes supaya nyidhik wong lanang nyalawadi sing bola-bali ngganggu uripe ing Ridgeway Hall.

- 6) Tuwan Cairstair nyaritakake wiwitane kasus kang ana gegayutane karo gembong kecu Topi Pet.
- b. *Generating Circumstances*  
Kadadeyan-kadadeyan sing njalari anane konflik ana ing tahapan alur *generating circumstances*. Kadadeyan-kadadeyan kasebut kayata:
  - 1) Tuwan Stillman nuku karya-karya seni ing galeri senine Tuwan Carstairs lan Tuwan Finch ing Albemarle Street.
  - 2) James Devoy numpak kereta tumuju Boston saperlu ngeterake karya seni pesenane Tuwan Stillman.
  - 3) Ana gembong kecu Topi Pet pimpinane Rourke O'Donaghue lan Keeland O'Donaghue ngrampok kretane James Devoy.
  - 4) James Devoy mati ketembak gembong kecu lan karya seni pesenane Tuwan Stillman rusak.
  - 5) Carstairs lunga menyang Amerika saperlu nemoni Nyonya Devoy lan menehi kompensasi amarga tiwase James Devoy ing tangane gembong kecu.
  - 6) Tuwan Stillman lan Tuwan Carstairs sarujuk nyewa detektif Bill McParland saka agen Pinkerton kanggo nangkap geng Topi Pet.
  - 7) Geng Topi Pet kalah ing tembak-tembakan karo agen Pinkerton, ananging Keeland O'Donaghue kasil mlayu.
  - 8) Tuwan Carstairs awake kedher nalika maca surat kabar yen Tuwan Stillman ketembak mati dening Keeland O'Donaghue.
- c. *Rising Action*  
Ing tahap *rising action* konflik sing dumadi saya ruwet. Kadadeyan ing tahap rising action ing novel iki kayata:
  - 1) Nyonya Carstairs ibuke Edmund Carstairs ditemokake tiwas ing kamare.
  - 2) Ana wong lanang nyalawadi sing kaduga minangka Keeland O'Donaghue ngganggu uripe Tuwan Carstairs.
  - 3) Detektif Sherlock Holmes njaluk pitulungan marang Laskar Jalanan saperlu nggoleki papan panggonane wong lanang nyalawadi sing ngganggu uripe Tuwan Carstairs.
  - 4) Wiggins lan Ross Dixon nemokake papan panggonan wong lanang nyalawadi ing Hotel Privat Nyonya Oldmore.
  - 5) Sherlock Holmes lan rombongan lunga menyang Hotel Privat Nyonya Oldmore.
  - 6) Ross Dixon keweden nalika ketemu Tuwan Carstairs.
  - 7) Ross Dixon nyimpenkanyatan saka Sherlock Holmes.
  - 8) Sherlock Holmes nemokake wong lanang nyalawadi kuwi tiwas kesuduk pangot ing gulune.
  - 9) Inspektur Lestrade nyidhik kasus tiwase wong lanang nyalawadi.
  - 10) Inspektur Lestrade mestekake yen wong lanang nyalawadi kuwi Keeland O'Donaghue.
  - 11) Sherlock Holmes ora sarujuk karo panemune Inspektur Lestrade.
  - 12) Inspektur Lestrade nyubriyani Tuwan Carstairs dadi durjana rajapati.
  - 13) Ross Dixon keweden nalika ketemu Tuwan Carstairs.
  - 14) Ross Dixon ngilang.
  - 15) Sherlock Holmes lan Watson nemoni Sally ing The Bag of Nails.
  - 16) Sally keweden nalika ketemu Sherlock Holmes lan Watson sing nakokake papan panggonane Ross Dixon.
  - 17) Sally panas atine amarga ngira yen Sherlock Holmes lan Watson salah sawijine anggota Omah Sutra.
  - 18) Sally nggepuk Sherlock Holmes nganggo sapu lan nyuduk Watson nganggo pangot.
  - 19) Inspektur Lastrade ngabari Sherlock Holmes yen Ross Dixon tiwas ing ngisore jembatan Southwark.
  - 20) Kunarpane Ross Dixon ditemokake kanthi kahanan anggegiris.
  - 21) Ing lengene Ross Dixon ditemokake pita putih saka kain sutra.
  - 22) Sherlock Holmes kelingan yen dheweke tau ngerti pita putih kuwi.
  - 23) Sherlock Holmes ngrasa nduwe salah ing kadadeyan rajapati sing niwasake Ross Dixon.
  - 24) Sherlock Holmes ngerti yen pita sutra lan omah sutra kuwi ana gandheng cenenge.
  - 25) Sally ngilang saka The Bag of Nail
  - 26) Sherlock Holmes kajebak sandhiwara rajapati sing niwasake Selly Dixon.
  - 27) Sherlock Holmes mlebu pakunjaran Holloway.
  - 28) Nyonya Catherine Carstairs lunga menyang omahe Sherlock Holmes.
  - 29) Nyonya Catherine Carstairs carita marang Watson yen Eliza Carstairs nyubriyani Catherine wis ngracun dheweke.
  - 30) Watson mriksa kahanane Eliza.
- d. *Climax*  
Ing tahapan *climax* iki konflik sing dialami paraga-paraga wis ana puncake. Cawelti (1976:81) ngandharake yen *klimaks* sajrone carita detektif dumadi nalik detektif ngumumake yen dheweke wis bisa ngonceki wewadi, banjur detektif njlentrehake apa sing njalari anane kadurjanan kadurjanan kasebut. Kadadeyan sing kalebu *climax* carita ing novel House of Silk yaiku:
  - 1) Sherlock Holmes wiwit ngerti yen ana konspirasi ing pamarintahan Inggris awujud Omah Sutra.



- 2) Sherlock Holmes lan rombongan Inspektur Lastrade nggrebek Omah Sutra.
- 3) Sherlock Holmes kasil nemokake jati dhirine Kelaand O'Dhonaghue sing nyaru dadi Catherine Carstairs.
- 4) Sherlock Holmes kasil ngonceki motif kadurjanane Catherine Carstairs.

e. *Denouement*

Tahapan alur sing pungkasan yaiku denouement. Ing tahap iki samubarang wewadi wis dionceki lan kanyatan wis kawedhar. Cawelti (1976 : 89-90) ngandharake yen kasile detektif anggone ngonceki kasus dudu dadi pungkasane carita, bab kang biyasane mungkasi carita detektif ana ing tahap *peleriaan*. Ing tahap iki durjana ngakoni tumindak kadurjanane. Kadadeyan-kadadeyan sing kalebu tahap iki kayata:

- 1) Pendeta Fitzsimmon ngakoni yen dadi dhalang anane Omah Sutra.
- 2) Catherine Carstairs aliyas Keeland O'Dhonaghue ngakoni jati dhirine lan ngakoni kabeh tumindak kadurjanane.

Dudutan saka analisis pangrembakane alur carita mau yaiku carita detektif *Jaring Kalamangga* lan carita detektif *House of Silk* padha-padha nggunakake alur campuran. Anane pangrembakane alur ndadekake carita detektif luwih neges misterine. Ing carita detektif *Jaring Kalamangga* lan carita detektif *House of Silk* konflik digambarake ing wiwitane carita. Climax sajrone alur carita ing carita detektif *jaring kalamangga* dumadi nalika detektif Handaka kasil ngonceki wewadi lan njlentrehake motif kadurjanane. Semono uga ing carita detektif *House of Silk*, climax dumadi nalika Sherlock Holmes kasil miyak wewadi lan njlentrehake motif-motif kadurjanane sakabehane durjana. Ing tahap denouement durjana-durjana sajrone carita detektif loro-lorone mau padha ngakoni tumindak durjanane.

### Gambaran Konflik sajrone Carita

Sajrone karya sastra, konflik nduweni kalungguhan kang wigati tumrap panulisan carita mligine carita detektif. Ing ngisor iki ana andharan ngenani gambaran konflik sajrone novel detektif *Jaring Kalamangga* anggitane Suparta Brata lan novel detektif *House of Silk* anggitane Anthony Horowitz. Andharan kasebut adhedhasar teorine Stanton.

Miturut Stanton (sajrone Nurgiyantoro, 2007:124) konflik bisa diperang dadi rong bab: konflik fisik lan konflik batin, konflik *eksternal* lan konflik *internal*. Konflik eksternal bisa diperang maneh dadi loro, yaiku konflik fisik lan konflik sosial.

a) Konflik Batin

Konflik batin kuwi mujudake rasa ora nyenengake sing ana sajrone batin. Ing novel *Jaring*

*Kalamangga* akeh paraga sing dicritakake nandang konflik batin dening panulis. Tuladha paraga sing nandang konflik batin sajrone novel *Jaring Kalamangga* jangkepe ana ing ngisor iki.

Pitirin sawijine paraga wanita ing carita detektif *Jaring Kalamangga*. Pitirin kadhapuk dadi garwa estrine Adib Darwan pimpinan NV. Kalamangga sing lagi lara maras. Andharan kanthi jangkep ngenani konflik batin paraga Pitirin ana ing ngisor iki.

Batine Pitirin kebak rasa kuciwa nalika omah-omah karo Adib Darwan. kuciwane batine Pitirin ana ing pethikan carita ngisor iki.

“Uripmu kebak pangarep-arep. Muga-muga ora kejeglong kaya aku. Kejeglong, terus rumangsa ora bakal kaleksanan sedyane. Angel ngranggeh-ngranggeh munggah mentas saka juglangan kang njeglongi. Urip sawise kejeglong dadi glangsan, kebletheng ing juglangan ngene iki. Nglokro mopo. Urip kang nguciwani.” (*Jaring Kalamangga*, 2007, kaca. 81)

Pethikan carita mau nuduhake rasa kuciwane Pitirin marang bale somahe. Pitirin nuduhake rasa kuciwane mau nalika lagi cecaturan karo Tinuk Gayatri. Pitirin nuturi Tinuk supaya uripe Tinuk aja nganti kejeglong kaya dheweke. Pitirin mangun bale somah karo Adib Darwan kuwi ora adhedhasar rasa tresna, ananging dheweke kena apus-apus lambe lamise Adib Darwan sing wis nyiptakake carita sandhiwara yen tunangane Pitirin wis tiwas ing paprangan. Pitirin rumangsa uripe ngucawi banget nalika weruh kanyatan yen Adib Darwan wis ngapusi dheweke lan mung kepengin ngepek bandhane wae. Dheweke rumangsa ora bisa mentas saka juglangan kang njeglongi uripe.

Ing carita detektif *House of Silk* akeh paraga-paraga kang ngrasakake konflik batin. Andharan ngenani tuladha paraga kang ngrasakake konflik batin ing carita detektif *House of Silk* ana ing ngisor iki.

Edmund Carstairs sawijine pawongan kinurmat ing masyarakat Inggris. Dheweke duwe galeri seni ing Albemarle Street. Ing galeri seni kasebut dheweke direwangi dening Tuwan Tobias Finch.

Tuwan Carstairs rumangsa luput nalika ngerti yen kretane James Devoy karampokan. Rasa lupute tansaya gedhe amarga James Devoy tiwas sajrone kadadeyan kasebut. Ing ngisor iki ana pethikan carita ngenani bab kasebut.

“....Dengan getir kami menyesali rute yang kami pilih, dan kami menyalahkan diri sendiri atas apa yang terjadi....” (*House of Silk*, 2012, kaca. 31)

“....Kanthi rasa kang ora kepenak, aku kaduwung marang dalan kang dakpilih, lan nyalahake awakku dhewe tumrap

sakabehane sing wis dumadi” (*House of Silk*, 2012, kaca. 31)

Pethikan carita kasebut nggambarake rasa lupute Tuwan Carstairs. Tuwan Carstairs nyalahake awake dhewe tumrap kaputusanane nugasake James Devoy ngirim karya seni marang Tuwan Stillman liwat dalan tumuju Boston, amarga ing tengah dalan kretane James Devoy kerampokan lan James Devoy tiwas katembak dening prampok kasebut.

b) Konflik Sosial

Konflik sosial dumadi jalaran ana bab sing ora nyenengake sajrone pasrawungan saben dina ing masyarakat. Andharan kanthi jangkep ngenani tuladha paraga – paraga sajrone novel detektif *Jaring Kalamangga* kang nandang konflik sosial ana ing ngisor iki.

Konflik antarane Adib Darwan lan Muin Jinnga dumadi nalika Muin Jinnga nuntut saperangan bandha asile ngrampok karo Adib Darwan mbiyen. Konflik sosial antarane Adib Darwan lan Muin Jinnga kasebut ana ing pethikan carita ngisor iki.

“...dibacok, diperjaya, perlune ya ngrampas surat-surat kuwi! Kanthi mabgkono bandhane NV. Kalamangga ora kalong sakipit-ipita! Muin Jinnga mati, musna, ilang. Aman! Nganti saprene!” (*Jaring Kalamangga*, 2007, kaca. 108)

Pethikan kasebut isine pancelathon antarane Detektif Handaka lan Pak Sanggar. Pak Sanggar nyaritakake konflik sing dumadi antarane Adib Darwan lan Muin Jinnga. Adib Darwan lan Muin Jinnga kuwi jaman mbiyen sekuton ngumpulake bandha kanthi cara ngrampok bandhane liyan. Muin Jinnga kasil ketangkep pulisi, ananging Adib Darwan ora gelem mbelani sekutone kasebut. Sawise metu saka pakunjaran, Muin Jinnga nemoni Adib Darwan saperlu njaluk saperangan bandha asil ngrampok sing dadi bageyane. Wiwitane Adib Darwan menehake bandha kasebut, ananging ing dalan sawise tekan NV. Kalamangga Muin Jinnga kena alangan. Muin Jinnga dibacok nganti arep tumeka ing pati. Awake Muin Jinnga tatu kabeh lan dadi cacat. Pak Sanggar nduweni panemu yen sing tumindak ala kasebut Adib Darwan supaya Muin Jinnga musna lan bandhane NV. Kalamangga ora ilang.

Carita detektif *House of Silk* uga nggambarake konflikt sosial. Tuladha konflik sosial dumadi antarane Lord Horace Blackwater, sawijine kulawarga bangsawan paling tuwa ing Inggris lan Sherlock Holmes. Konflik kasebut isih ana gegayutane karo konspirasi supaya Sherlock Holmes ora nerusake nyidhik Omah Sutra.

“*Saya tidak percaya ketika mendengar itu, saya telah membaca beberapa petualangan Mr. Sherlock*

*Holmes. Dan menganggap dia terlibat dalam hal semacam ini....wah itu mustahil untuk dipercayai.*” (*House of Silk*, 2012, kaca. 200)

“Aku ora percaya nalika krungu bab kasebut, aku wis maca saperangan carita tumindak becike Tuwan Sherlock Holmes. Lan nganggep dheweke ana gegayutane karo bab kaya ngene iki....wah kuwi kaya ora kena dipercaya.” (*House of Silk*, 2012, kaca. 200)

Pethikan carita kasebut nggambarake kahanan sajrone pengadilan lan Lord Horace Blackwater dadi seksi, ananging dheweke menahi katrangan sing ora sabenere ing pengadilan. Lord Horace Blackwater nyaritakake kadadeyan rajapatine Selly lan menahi katrangan yen durjanane kuwi Sherlock Holmes. Supaya kesaksiane kaya temenan, Lord Horace Blackwater uga ngandharake yen dheweke ora percaya karo kadadeyan kasebut amarga sangertine dheweke Sherlock Holmes kuwi wong becik.

c) Konflik Fisik

Konflik fisik dumadi amarga anane perkara antarane manungsa karo alam kayata bencana banjir lan sapanunggalane. Ing novel *Jaring Kalamangga* ora diandharake kadadeyan arupa konflik fisik, dene ing novel detektif *House of Silk* ngemu bab konflik fisik. Konflik fisik sajrone novel *House of Silk* iki dumadi nalika London lagi ana ing *musim dingin*. Ing ngisor iki ana pethikan carita ngenani bab kasebut.

“.... *London berada dalam cengkeraman musim dingin yang keji, jalan-jalan begitu dingin sehingga lampu-lampu gas jalanan pun tampak padat membeku....*” (*House of Silk*, 2012, kaca. 8)

“....London lagi nandang musin dingin, dalan-dalan rasane adhem sahingga lampu-lampu gas katon membeku....” (*House of Silk*, 2012, kaca. 8)

Pethikan carita mau nuduhake konflik fisik masyarakat London, Inggris. Ing pethikan carita mau uga nggambarake kahanan London sing lagi nandang musim dingin. Lampu gas sing madhang sadawane dalan katon beku kaya dene es sing atos lan adhem.

Sakabehane masyarakat London ngrasakake akibat saka musim dingin kasebut. Sawijine paraga sing ngrasakake dampak musim dingin yaiku Ross Dixon. Ing ngisor iki ana pethikan carita ngenani bab kasebut.

“.... *Ross teman Wiggins, sudah menunggu kami. Dia menggigit kedinginan walaupun jaketnya dilapisi oleh bantalan Koran tebal....*” (*House of Silk*, 2012, kaca. 76-77)

“...Ross kancane Wiggins, wis nunggu kita kabeh. Dheweke kadhemen masiya dheweke wis ngrangkepi jakete nganggo bantalan surat kabar kandel....”(House of Silk, 2012, kaca. 76-77)

Pethikan carita mau nuduhake kahanane Ross sing nandang konflik fisik. Ross kadhemen nunggu tekane Sherlock Holmes lan kanca-kancane. Dheweke ngrangkepi jakete nganggo bantalan saka surat kabar nganti jakete katon kandel, ananging upayane Ross kuwi ora ana asile. Dheweke isih tetep ngrasakake adhem.

Andharan kasebut isine ngenani bandhingan gambaran konflik sajrone novel detektif. *Jaring Kalamangga* anggitane Suparta Brata lan novel detektif *House of Silk* anggitane Anthony Horowitz. Novel detektif *Jaring Kalamangga* nyaritakake konflik batin lan konflik sosial. Semono uga ing novel detektif *House of Silk*, ing novel detektif iki panulis uga nggambarake anane konflik batin, konflik sosial lan konflik fisik. Sing nyebabake dumadine konflik sajrone carita detektif *Jaring Kalamangga* yaiku bandha, katresnan lan dhendham. Dene motif kadurjanan ing carita detektif *House of Silk* dijalari bab bandha, dhendham lan politik.

#### DUDUTAN

Asile panliten njlentrehake yen novel *Jaring Kalamangga* lan *House of Silk* padha-padha njangkepi konvensi carita detektif. Paraga detektif Handaka sajrone carita detektif *Jaring Kalamangga* digambarake kanthi latar sosial budaya wong Jawa kang adiluhung. Paraga detektif Sherlock Holmes sajrone carita detektif *House of Silk* digambarake kanthi latar sosial budaya sing wis ora nuhoni sistem *victorian morality*. Konflik sajrone carita detektif *Jaring Kalamangga* lan *House of Silk* uga nduweni karakteristik dhewe-dhewe. Ing carita detektif *Jaring Kalamangga* dumadi konflik batin lan konflik sosial, dene ing novel *House of Silk* dumadi konflik batin, konflik sosial lan konflik fisik. Sing nyebabake dumadine konflik sajrone carita detektif *Jaring Kalamangga* yaiku bandha, katresnan lan dhendham. Dene motif kadurjana ing carita detektif *House of Silk* dijalari bab bandha, dhendham lan politik.

#### PAMRAYOGA

Panliten kanthi irah-irahan “Karakteristik Carita Detektif *Jaring Kalamangga* Anggitane Suparto Brata lan Carita Detektif *House of Silk* Anggitane Anthony Horowitz (Tintingan Sastra Bandhingan)” iki mbandhingake novel detektif loro-lorone ing bab konvensi carita detektif lan gambaran konflik sajrone carita detektif *Jaring Kalamangga* lan *House of Silk*. Panliten iki kaajab bisa nambahi wawasan lan ngelmu ngenani sastra bandhingan.

Panliten iki isih adoh saka sampurna, mula saka iku isih bisa ditindingi kanthi rowa maneh ngenani konvensi carita detektif lan gambaran konflik sajrone carita detektif siji lan sijine. Muga-muga panliten iki ing tembe bisa mbiyantu tumrap panliten sabanjure.

#### KAPUSTAKAN

- Adams, James Eli. 2005. *The boundaries of social intercourse: Class in the Victorian Novel*. United Kingdom: Blackwell Publishing.
- Arikunto, Suharsimi. 2006. *Prosedur Penelitian Suatu Pendekatan Praktik*. Jakarta: Rineka Cipta.
- As’ad, Ardan. 2013. *Keadaan & Penyakit: Akar Homoseksualitas Di Inggris*. (forumstudikebangsaan.blogspot.com diakses tanggal 9 Januari 2014 jam 16.22).
- Brata, Suparta. 2007. *Jaring Kalamangga*. Yogyakarta: Narasi.
- Cawelti. John G. 1976. *Adventure, Mystery, and Romance: Formula Stories as Art and Popular Culture*. Chicago: University of Chicago Press.
- Damono, Sapardi Djoko. 2005. *Pegangan Penelitian Sastra Bandingan*. Jakarta: Pusat Bahasa.
- Endraswara, Suwardi. 2003. *Metode Penelitian Sastra*. Yogyakarta: Pustaka Widyatama.
- Hutomo, Suripan Sadi. *Merambah Matahari : Sastra dalam Perbandingan*. Surabaya: Gaya Masa.
- Horowitz, Anthony. 2012. *The House of Silk*. Jakarta: Noura Books.
- Jabrohim (ed) 2001. *Metodologi Penelitian Sastra*. Yogyakarta: PT. Hanindita Graha Widia.
- Joevana. 2013. “Bagaimana Menjadi Detektif ?”. ([www.spytechnology.detektifswasta.org](http://www.spytechnology.detektifswasta.org) diakses tanggal 9 Januari 2014 jam 15.03).
- Kasim, Rajali. 1996. *Sastra Bandingan: Ruang Lingkup dan Metode*. Medan: Universitas Sumatera Utara Press.
- Koentjaraningrat. 1984. *Seri Etnografi Indonesia No.2: Kebudayaan Jawa*. Jakarta: Balai Pustaka.
- Moleong, Loxy J. 1994. *Metodologi Penelitian Kualitatif*. Bandung: Remaja Karya.
- Nurgiantoro, Burhan. 2007. *Teori Pengkajian Fiksi*. Yogyakarta : Gajah Mada University Press.
- Ratna, Septika. 2012. “Struktur Novel Garuda Putih Anggitane Suparta Brata lan Novel Tragedi Kapal Gloria Scoot Anggitane Sir Arthur Conan Doyle



(Tintingan Sastra Bandhingan)”.Skripsi. Surabaya:  
Unesa. Tidak Diterbitkan.

Samekto. 1976. *Ikhtisar Kesusasteraan Inggris*. Jakarta:  
PT. Gramedia.

Saputra, Nadhif Dwi. 2010. “Konvensi Cita Detektif  
ing Cerbung Salindri Kenya Kebak Wewadi  
Anggitane Pakne Puri lan Novel MisteriTragedi  
Rumah Warisan Anggitane S. Mara GD (Tintingan  
Sastra Bandhingan)”.Skripsi. Surabaya: Unesa.  
Tidak Diterbitkan.

Sariban. 2009. *Teoridan Penerapan Penelitian Sastra*.  
Surabaya: Lentera Cendia.

Suriasumantri, Jujun S. 2005. *Filsafat Ilmu: Sebuah  
Pengantar Populer*. Jakarta: Pustaka Sinar  
Harapan.

Susanto, Dwi. 2012. *Pengantar Teori Sastra: Dasar-  
Dasar Memahami Fenomen Kesusastraan  
(PsikologiSastra, Strukturalisme, Formalisme  
Rusia, Marxisme, Interpretasi dan Pembaca, dan  
Pascastrukturalisme)*. Yogyakarta: Caps.

Suwarni, Sri Wahyu. 2011. *Dasar-Dasar Upacara Adat  
Jawa*. Surabaya: Penerbit Bintang Surabaya.

Suwondo, Tirto dkk. 2006. *Antologi Biografi: Pengarang  
Sastra Jawa Modern*. Yogyakarta: Adiwacana.

Teeuw, A. 1988. *Sastra dan Ilmu Sastra Pengantar Teori  
Sastra*. Jakarta : PT Dunia Pustaka Jaya.

Trevelyan, G.M. 1961. *English Social History*. Great  
Britain: Longmans.

Ujan, Andre Ata. 2009. *Filsafat Hukum*. Yogyakarta:  
Kanisius.

Wellek, Renne lan Austin Warren. 1990. *Teori  
Kesusastraan*. Jakarta: Gramedia.